

KIBRIS VE AVRUPA BIRLIGI ILISKILERI-I

Soyalp TAMÇELİK

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

1. GIRIS :

Kıbrıs meselesine tarihî çerçeve içinde bakıldığı zaman, durumun hiç de karışık olmadığı, nereden kaynaklanıp nereye doğru gittiğini görülür. Özellikle, son otuz yıllık Türk dış politikasının esasını, bu mesele oluşturdu diyebiliriz. (Armaoğlu, 1989:789). Bugün için ise Kıbrıs, Türkiye'nin hayatî ve millî meselesi, bir başka deyişle millî menfaatlerinin ağırlık noktasını oluşturur.

Kıbrıs'ta nihâî bir çözüme ulaşılması için bugünkü uluslararası arenada meydana gelen siyasî gelişmelerin doğal bir sonucu olarak çok hassas bir döneme girildi. Gerek ABD ve BM Genel Sekreteri'nin zorlayıcı çabaları, gerekse AB'nin son birkaç yıldır Türkiye ile olan ortaklık ilişkilerini geliştirmek için bir koz gibi gündeme getirilmesi, Kıbrıs meselesinin Türk dış politikasındaki ağırlığını yeniden artırdı.

Aslında globalleşen dünyamızda AB'nin yeri büyüktür. Bu itibarla Kıbrıs'ı, bu süreçten ayrı düşünmek, büyük bir hatadır. Her şeyden önce AB, KKTC ve GKRY'nin ekonomileri açısından büyük önem taşıyan bir birliktir. 1961'den 2001 yılına kadar geçen 40 yıllık süre zarfında, Kıbrıs'la AB arasındaki münasebetler, ekonomik boyuttan çok siyasî boyut ağırlık kazandı. Zira, Kıbrıs'ın, AB'ye tam üye olmasının tek koşulu, denilebilir ki siyasî şartların uygun olmasına bağlıdır.

Bilindiği gibi AB, KKTC ve GKRY'nin ekonomileri açısından büyük önem taşıyan bir birliktir. Adanın her iki kesiminin dış ticaretinde, AB üyesi devletlerin büyük bir payı vardır. 2000 yılı itibarı ile Birlik, KKTC'nin ithalatındaki % 36.1 gibi küçümsenemeyecek bir pay alırken¹, KKTC ihracatının 2/3'ünden fazlası (% 72.8) yine Topluluk üyesi devletlere yapılmaktadır².

¹ KKTC Basbakanlık Devlet Planlama Örgütü.

² KKTC Basbakanlık Devlet Planlama Örgütü.

Kıbrıs'ın AB ile imzaladığı Ortaklık Anlaşması çerçevesinde sağlanan gümrük vergisi taviz ve muafiyetlerin, *de facto* durumu sebebiyle, Kuzey ve Güney kesimlerine olan ekonomik ve siyasî tesirleri birbirinden oldukça farklıdır.

Bundan hareketle ele alınan konu üç açıdan değerlendirilecektir. Birinci kısımda, AB ile Kıbrıs arasında imzalanan Ortaklık Anlaşması ve ilgili Protokollerin teknik özelliklerini belirtmek, ikinci kısımda AB'nin Kıbrıs'la yaptığı Gümrük Birliği Anlaşması'nın ortaya çıkardığı fiilî durumun hukukî yönlerini tahlil etmek ve üçüncü kısımda da günümüzle ilgili son gelişmeleri değerlendirmekle yetineceğiz.

2. KIBRIS VE AB İLİSKİLERİNE GENEL BİR BAKIS :

20. yüzyılın siyasal açıdan en önemli özelliği, dünyanın her yerinde halk bilincine ulaşan kitlelerin bağımsız devlet kurmalarıdır. Kıbrıs Türk toplumu da 20. yüzyılda halk olma bilincine erisen ve kendi rüstünü ispatlayan bir toplum olarak tarihe geçti.

Adada temel ilkeleri Zürih ve Londra Antlaşmaları'yla belirlenen anayasal düzen bozuldu ve yerine, Rum yöneticilerin kurdukları fiilî düzen geldi. Böylece iki toplum arasındaki temel farklılık, kalıcı bir şekil aldı.

Yillardan beri Batı dünyasında, Kıbrıs meselesini 1974 Mutlu Barış Harekati'yle ortaya çıkan bir mesele ve Kıbrıs Rumlarını da bu meselesinin “*masum kurbanları*” (Rossidou-Lasonos, 1991:1) gibi göme anlayışı egemendir. Kıbrıslı Rumlar, “*masum kurban*” olgusunu güçlendirmek için “*eskiden Kıbrıslı Türk kardeşlerimizle barış içinde yaşıyorduk*” izlenimini yaratmak ve tarihî unutturmamak gibi sistemli bir çaba harcamaktadırlar. Amaçları, Kıbrıs Cumhuriyeti namına, tüm Kıbrıs'a hakim olmaktır. Dolayısıyla adadaki “*de facto*” durumunu belirten, iki ayrı devletin bulunduğunu kabul etmemektedirler. Lakin bu durum, gerçekleri örtbas edecek değildir. Makarios, bu durumu şöyle teyit eder :

“*Çok kısa bir zamanda ya anlaşmaya varacağız, ya da çıkmaza gireceğiz. Ben simdiki durumu [çözumsuzlük çözümdür ilkesini, kötü bir çözüme tercih etmektedir], her zaman tercih ederim... Halen adada tamamiyle Rumlardan oluşan bir hükümet var. Türkler hükümete katılmıyorlar. Onun için acele etmemiz gerektiğini düşünüyorum*” (Rossidou-Lasonos, 1991:3).

Halbuki Rum görüşünün tersine, B.M. Güvenlik Konseyi 649 (1990) sayılı kararıyla, “*iki toplumdaki olusan*” Kıbrıs Devleti'nin varlığına dayalı bir çözüm öngördüğünü ortaya koyar (Security Council, 1990:1-3 m). Amaç, Kıbrıs'taki iki toplum arasındaki ilişkileri federal, iki toplumlu ve iki kesimli, bir temele göre düzenleyerek, yeni bir Kıbrıs Devleti Anayasası kurmaktır (KG, 1992:8).

Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının, 1960 yılında esit şartlar altında kurdukları Kıbrıs Cumhuriyeti, Rumların Enosis faaliyetleri çerçevesinde son buldu. Kıbrıslı Türkler, 1963'ten 1983'e kadar demokratikleşme sürecini tamamlayarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurdular. Kıbrıslı Türklerin self-determination hakkını kullanarak KKTC'yi ilan etmeleri, Kıbrıslı Rumların bu devleti dış dünyadan tecrit edebilmek için

çalışmalarını artırmasına neden oldu. Bundan hareketle GKRY'nin, 4 Temmuz 1990 tarihindeki AB'ye yaptığı tam üyelik başvurusu bu çerçevede değerlendirmek gerekir. GKRY'nin AB'ye yaptığı tam üyelik başvurusu, Kıbrıs meselesine oldukça farklı bir boyut kazandırdı. Zira, GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adına hareket ettiğini belirterek, AB üyeliği için başvuruda bulunmuş olması, Kıbrıs Türklerini siyasî açıdan kaale almadığını ve onları etnik azınlık olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bundan hareketle Kıbrıs meselesinde, Kıbrıslı Türkler için tehlikeli bir dönemece girildiği görülmektedir.

Kıbrıslı Rumların, devletler ve uluslararası hukuka aykırı olarak yaptıkları tam üyelik başvurusu, Kıbrıslı Türkleri hiçe saymaktan başka bir şey değildir. Bu başvuruyu, ekonomik ve sosyal sebeplere dayandırmak imkansızdır. Çünkü GKRY'nin KKTC'ye olan ekonomik üstünlüğü tartışılmaz olarak ortadadır. Fakat bu üstünlük, tarafların birini AB'ye üye yapıp, diğerini yapmamakla esdeger değildir. Adanın coğrafi olarak küçük olması, Birliğe bir bütün olarak üye olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, adadaki her iki toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden farklı olması, AB'ye tam üyeliği engellemez. Bu engel, sadece siyasî sebeplere dayandırılması ile mümkündür. Her ne kadar da Topluluk Adalet Divanı'nın (TAD), 432/92 sayılı kararı ile KKTC ihracatına kısıtlayıcı bir darbe vurmussa da bunun sebebi ekonomik değil, siyasidir.

Bunun dışında Türkiye'nin 6 Mart 1995 tarihinde AB ile Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzalaması, Kıbrıs meselesine dolaylı yoldan etkili oldu. Yunanistan'ın, bu anlaşmanın imzalanması için koyduğu çekincelerden bir tanesi de Kıbrıs'la ilgilidir. Böylece Yunanistan'ın baskısı nedeniyle Birlik, 1996 yılında yapılan hükümetlerarası toplantıdan 6 ay kadar sonra Kıbrıs'la (GKRY) ilgili tam üyelik müzakerelerine başladığını teyit etmek zorunda kaldı. Birliğin bu husustaki teyidi, Kıbrıs meselesinde bir çok dengenin değişmesine neden oldu. Bundan hareketle Türkiye, KKTC'yle işlerinde serbest, dışişleri ve savunmada Türkiye'ye tâbi, özerk bir siyasal yapının oluşmasını gündeme getirdi. Bugünkü siyasî yapı içerisinde gerçekleşmesi pek kolay olmasa da KKTC ve Türkiye arasında özel ilişkiye binaen, siyasal bir çözüm olarak her zaman göz önünde bulundurulması gereken bir çözümdür.

I. KIBRIS İLE AB ARASINDA YAPILAN ANLAŞMALAR:

1. Kıbrıs ile AET Arasında Ortaklık Kuran Antlaşma ve İlgili Protokoller:

Avrupa Birliği (AB), eski ismiyle Avrupa Toplulukları (AT), uluslararası ekonomik birleşmeler içinde günümüzdeki en başarılı örneğidir.

Roma Antlaşmaları'nın 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmesinden bir buçuk yıl sonra önce Yunanistan, sonra da Türkiye, AET'ye ortak üye olmak için başvurular. Yunanistan'ın Ortaklık Antlaşması 1961'te imzalandı ve 1 Aralık 1964 tarihinde

yürürlüğe girdi. Türkiye ise 14 Nisan 1987 tarihinde yaptığı müracaat, halen daha nihai bir sonuca ulaşamadı.

Bilindiği gibi AB, birliğe üye olmayan devletlerle anlaşma yapma yetkisini tasarrufunda bulundurmaktadır. Bundan hareketle, AB'nin Kıbrıs'la ilgili olarak siyasî ve iktisadî ilişkiler kurması pek doğaldır. Buna karşın adada yaşayan her iki toplumun, AB'yle ekonomik ilişkiler kurması, kendi menfaatlerine de uygundur. Buna göre Kıbrıs'ın, AB'ye üyelik müracaatının gelişim seyri bu şekildedir:

Kıbrıs'ın, AB ile ilişkilerinin başlangıcı 1960 yılında bağımsız bir cumhuriyet olmasının öncesinde İngiltere ile olan özel ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bağımsız Kıbrıs'la “*Tercihli Ticaret Anlaşması*” imzalayan İngiltere, adadan ihraç edilen ürünler için oldukça önemli bir pazardı. Ülkeler arasında tek taraflı veya karşılıklı olarak belli mallar üzerindeki gümrük vergilerini indirmeyi amaçlayan “*Tercihli Ticaret Anlaşmaları*” (*Preferential Trading Agreements*), İngiltere'nin öncülüğünde, 1932 yılında kurulan Commonwealth'le (İngiliz Uluslar Topluluğu) işlevlik kazandı (**Karlık, 1994:1-2**). İngiltere'nin AB'ye üyelik için 1 Ağustos 1961'de yaptığı başvuruya, önemli bir ihraç pazarını kaybetmekten korkan Kıbrıs Hükümeti, Türk ve Rum toplumlarının ortaklaşa aldıkları karar uyarınca, AB ile bir “*Ortaklık Anlaşması*” yapılması kararlaştırıldı ve 1962 yılında başvuruda bulundu. Lakin, Kıbrıs Türk Toplumunun temsilcileri, 1963 yılı olaylarından sonra Rumlar tarafından hem hükümetten hem de Temsilciler Meclisi'nden tecrit edilmeleri sonucunda, AB ile yapılan ortaklık anlaşması müzakerelerine istihak edemediler (**ÜKV, 54**).

AB ile yapılan müzakereler sonucunda “*Topluluk ile Kıbrıs Arasında Bir Ortaklık Kuran Antlaşma*”, 19 Aralık 1972 tarihinde imzalandı (**Karlık, 1994:1-2; ÜKV, 64; EC Relations, 1987:59-60**). AB Bakanlar Konseyi ile sadece Rumlardan mütesekkil Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan bu antlaşma, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girdi (**Renksizbulut, 1982:27**).

Bilindiği gibi Ortaklık Anlaşması, hukukî temelini Roma Antlaşması'nın 238. maddesinden alır. Bu maddeye istinaden, Topluluk bir üçüncü devletle, bir devletler birliğiyle ya da bir uluslararası teşkilâtla karşılıklı haklar ve yükümlülükler, toplu davranışlar ve yöntemlerle, niteliği belirlenen bir ortaklık kuran anlaşmalar yapabilmektedir.

Kıbrıs ile AB arasındaki ilişkiler, Ortaklık Antlaşması'yla ve bu anlaşmaya istinaden, aşağıda belirtilen Protokoller ve Ortaklık Konseyi kararları çerçevesinde yürütülmektedir (**Renksizbulut, 1982:28**).

İmza Tarihi	YürürlüğüGiris	Tarihi
-Ek Protokol (Additional Protocol)	15.9.1977	1.6.1978

- Tamamlayıcı Protokol (Supplementary Protocol) 11.5.1978 1.7.1978
- Malî Protokol (Financial Protocol) 15.9.1977 1.1.1979
- a. Birinci Malî Protokol (1979-1983)
- b. İkinci Malî Protokol (1984-1988)
- c. Üçüncü Malî Protokol (1988-1993) (**Karlık, 1994:84**)
- Ortaklığın ikinci safhasına geçişle ilişkin 18.3.1981 1.7.1981
24.11.1980 tarihli “Ortaklık Konseyi Kararı”
ve bu karar çerçevesinde 1981 yılında
uygulanacak esasları tespit eden Protokol
- A.E.T.’ye Yunanistan’ın katılımı nedeniyle 12.12.1980 1.8.1981
Ortaklık Anlaması’na eklenen
Protokol (Uyum Protokolü)
- Ortaklığın ikinci aşamasına 19.10.1986 26.12.1987
geçişle ilgili Protokol (**Karlık, 1994:20**)

Ortaklığın birinci aşaması, 15 Eylül 1977’de imzalanan Ek Protokol ile 31 Aralık 1979 tarihine, daha sonra 7 Şubat 1980 tarihinde imzalanan Geçici Protokol ile de 31 Aralık 1980 tarihine kadar uzatıldı. Adadaki siyasî durum sebebiyle, Ortaklığın birinci aşaması 1984 yılına kadar yıllık temditlerle yürürlükte kaldı.

Son olarak Ortaklık Konseyi, 24 Kasım 1980 tarihli kararı ile 1 Ocak 1981’den itibaren Ortaklığın ikinci aşamasına geçiş işleminin başlatılmasına karar verdi. Böylece, ikinci aşama 19 Ekim 1986’da imzalanıp, 26 Aralık 1987’de yürürlüğe giren Protokol ile başlayabildi (**Karlık, 1994:20; Renksizbulut, 1982:28; ÜKV, 57**).

Hemen burada belirtmekte fayda vardır ki, Kıbrıs ve AB arasındaki Ortaklık Antlaşması’nın nihai amacı, Türkiye ile Yunanistan’ın imzalamış olduğu tam üyelikle ilgili değildir. Taraflar arasında akdedilen anlaşma, “gümrük birliğinin” kurulması yönündedir. Bunun haricinde, bir diğer önemli mevzu da Ortaklık Antlaşması’nın, adadaki iki toplum arasında ayırım gözetmeksizin, ada nüfusunun tamamına dahil

olmasıdır (**Renksizbulut, 1982:28;ÜKV,54**). Bu husus, anlaşmanın 5. maddesinde bu şekilde belirtilmektedir :

“Akit taraflar arasındaki ticareti düzenleyen kuralların üye devletler arasında veya bu devletlerin vatandaşları veya şirketleri arasında ya da Kıbrıs’ın vatandaşları veya şirketleri arasında herhangi bir ayırmacıya yol açamayacaklardır” (ÜKV,54).

Kıbrıs ile AET arasında, ortaklık kuran Ortaklık Anlaşması, 5 yıl için iki dönemden oluşmaktadır. Bu iki dönemin sonunda, iki taraf arasındaki ticarete, gümrük vergileri ve kotaların kaldırılması, Kıbrıs’ın, Topluluğun üçüncü ülkeler için geçerli dış ticaret politikasını kabul edip uygulamasını kapsar. Ortaklık Anlaşması, 19 madde, 2 ek protokol ve bunlara ilave bildirimlerden oluşur. Anlaşma, ticaret, genel sonuç ve son bölüm şeklinde 3 kısımdan meydana gelir (**ÜKV,55**).

Anlaşma uyarınca, ortaklık rejiminin tatbik edilmesini ve gittikçe gelişmesini sağlamak için iki tarafın temsil edildiği, bir Ortaklık Konseyi’nin kurulması kararlaştırıldı. Ortaklık Konseyi’nin amacı, anlaşmadan doğan sorumlulukların yerine getirilmesini sağlayıcı her türlü genel ve özel tedbiri almaktır. Bundan dolayı Konsey, tarafların üzerinde anlaşılan görevlerin sınırları içerisinde, faaliyetlerini özenle yürütmektedir.

Ortaklık Anlaşması’nın ticarî hükümlerine göre AB, Kıbrıs’tan, Topluluğa ihraç edilen sınai ürünleri üzerinde uyguladığı gümrük vergilerini, % 70 oranında indirdi ve kota sınırlamalarını kaldırdı. Gümrük vergisi indiriminden yararlanan ürünler arasında konfeksiyon, makarna, bisküvi, tatlılar gibi emtia bulunmaktadır. Benzer şekilde Kıbrıs da, AB ülkeleri menseli sanayi ürünlerinin ithalatında uyguladığı gümrük vergilerini, aşamalı olarak azaltmayı taahhüt etti. Buna göre Kıbrıs’ın, gümrük vergilerinde yaptığı indirim bu şekildedir (**Renksizbulut, 1982:22**):

Tarihler İndirimler

1.6.1973 % 15

1.6.1976 % 25

1.7.1978 % 35

Gerçekte ise Rumlar % 35, Türk de % 15 oranında bir indirim yaptılar. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, gümrük vergisi indirimleri ve kota muafiyetinden yararlanacak ürünler için “menseli kuralı” zorunluluğu vardır. Bundan ancak, tamamen Kıbrıs’ta üretilen ya da girdileri AB ülkelerinden ithal edilip, üretimi tamamlanan ürünler, bu tavizli rejimden istifade edebilmektedirler.

Ortaklık Anlaşması’nda tarım ürünlerinin ticareti için getirilen rejime gelince, Topluluk, Kıbrıs’tan ithal edilen tarım ürünleri için uyguladığı gümrük vergilerini % 40 oranında indirdi. Buna karşın, yıllık kotalar getirmeyi (**ÜKV, 55;Gazioglu, 1986:104-**

105) de ihmal etmedi. Ancak Kıbrıslı Rumlar, bütün Kıbrıs'ı temsilen Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kabul ettiğinden dolayı, kotaları hızlı bir şekilde doldurdu. Bundan sebeple Kıbrıslı Türkler, bu tavizlerden yeterince yararlanamadılar.

24 Kasım 1980 tarihli Ortaklık Konseyi kararı ile 1 Ocak 1981'den itibaren ortaklığın ikinci aşamasına geçiş işleminin başlamasına karar verildi. Bu karar çerçevesinde, mal alış verişlerine 1981 yılında uygulanacak esaslar, 18 Mart 1981 tarihinde imzalanan protokolle saptandı. Aynı karar gereğince, mal alış verişlerine 1982 ve 1983 yıllarında uygulanacak olan esasların, 1981 basından itibaren taraflar arasında müzakere edilerek saptanması öngörüldü. Bu arada, alınan kararlar arasında, Kıbrıs için elde edilecek avantajların, ada nüfusunun tamamına dahil olacağı kararlaştırıldı.

Buna göre Ortaklık Anlaşması ve ona dayanan protokollerde yer alan ve halen yürürlükte olan, mal alış verişleriyle ilgili Birliğin yükümlülükleri, şu şekilde sıralanabilir.

1.1. Kıbrıs Kaynaklı Sanayi Malları:

Kıbrıs kaynaklı sanayi malları, esas itibarıyla, AB ülkelerine gümrükten muaf tutularak ithal edileceklerdir. Bunlara, herhangi bir miktar kısıtlaması da uygulanmayacaktır³.

Bu genel kuralın istisnaları şunlardır:

1. Ortaklık Anlaşması'nın I Sayılı Ek'ine bağlı "B" listesinde yer alan petrol ürünleri için herhangi bir indirim öngörülmedi.

2. Vermut, kokulu maddeler veya nebatlar katılarak hazırlanmış sair taze üzüm sarapları ile teksif edilmiş hülâsalar denilen ve içki imalinde kullanılan alkollü mürekkep müstahzarlar ve alkollü içkiler indirim dışı bırakılmıştır.

3. Ek Protokol gereğince biralar ile çorbalar (mayı, kati veya toz halinde) % 70 gümrük indirimi uygulanacaktır.

4. Aşağıdaki maddeler, belli yıllık tarife kontenjanları içinde baskıktan yararlanmakta ve kontenjanları aşan miktarlar, Ortak Gümrük Tarifesi'ne (OGT) tabi tutulacaktır.

Sentetik ve suni elyafa 100 ton, erkek ve erkek çocuklar için giyim esyası olarak 525⁴ ton kontenjan ayrılmıştır.

³ Roma Antlaşması'nın II Sayılı Ek'inde yer alan tarım ürünleri ile Ortaklık Anlaşması'nın I Sayılı Ek'ine bağlı "A" Listesinde yer alan işlenmiş tarım ürünleri hariç tutulmuştur.

⁴ Evvelce 500 ton iken, Yunanistan'ın katılımı ile ilgili uyum esaslarına ilişkin Protokol ile 1981 yılından itibaren artırılmıştır.

1.2. Kıbrıs Kaynaklı Üretilen Tarım Ürünleri:

Makarna, sehriye ve benzerleri ile pastalar, bisküviler v.s. ince ekmekçi mamulleri için prelevman sabit unsur bağısıklığı uygulanmaktadır.

Ortaklık Anlaması'nın I Sayı Eki'ne baslı "A" listesinde yer alan diğer işlenmiş tarım ürünleri ise taviz disi bırakılmış olup, Ortak Gümrük Tarifesi'ne tabi bulunmaktadırlar.

1.3. Kıbrıs Kaynaklı Tarım Ürünleri:

Bu konuda, muhtelif tarım ürünlerine muhtelif tavizler tanındı. Buna göre muhtelif tarım ürünlerine tanınan tavizler bu şekildedir (**Renksizbulut, 1982:30-31**):

<u>Madde İsmi</u>	<u>OGT (%)</u>	<u>Taviz</u>	<u>(%)</u>
Turfanda patates	(1/1-15/5)	15	40 ⁵
	(1/1-15/1981)	15	60
Turfanda patates	(16/5-30/6)	21	
	(16/5-30/6/1981)	(60 bin ton 55 kontenjan)	
Taze Fasulye	(1/11-30/4 1981)	13	60
Havuç	(1/1-31/3 1981)	17	40
	(1/1-31/3/1981)	17	60
	(1/4-15/5/1981)	17	60
	(2300 ton kontenjan)		
Taze Sogan	(15/2/-15/5)	12	60
Domates	(15/11-15/4)	11	60
Tatlı Biber	(1981 için	9	40
	250 ton kontenjan)		
Patlıcan	(1/12-30/4)	16	60
	(1/10-30/11/1981)	16	60
	(250 ton kontenjan)		
Yaprak Kereviz	(1/1-30/4)	16	50
Kabak	(1/12-Subat sonu)	16	60

⁵ Turfanda patatesle ilgili AET kurallarının uygulanmasıyla birlikte taviz oranı % 50 olacaktır.

Taze Portakal	4-20	60 ⁶
Taze mandalina, satsuma, klemantin v.b.	20	60
Taze limon	8	40 ²⁵
Greyfruit	3.8	80
Sofralik taze üzüm	18-22	
Kuru üzüm (15 kg. veya daha az asirliktaki ambalajlarda) (500 ton kontenjan)	3.8	100
Taze çilek (1/11-31/3)	14	60
Kavun (1/11-31/5)	11	50
Karpuz (1/4-15/6)	11	50
Diger tohumlar v.s.	8	100
Keçi Boynuzu (harup)	9.3	60
Keçi Boynuzu çekirdegi	2-9	100
Çesitli sekilde hazirlanmis veya konserve edilmiş meyveler (alkol katılmamis):		
Greyfruit parçaları	19.3	80
Greyfruit	21.5	80
Greyfruit parçaları	19.3	80
Greyfruit	24	80
Meyve Salatasi (50 ton kontenjan)	15-23.5 ⁷	50 ⁸
Greyfruit	23	80
Greyfruit	23	80
Portakal suyu ve	42	70

⁶ Referans fiyatına uyum sarti.
(7000 ton kontenjan) (18/6-31/7/1981) 60

⁷ Seker muhtevasına göre ilave vergi alınmaktadır.

⁸ Otolimitasyon (gönüllü ihracat kısıtlaması) sarti var.

Greyfrut suyu		
Portakal suyu ve	42.42 ⁹	70
Greyfrut suyu		
Portakal suyu ve	15-19	70
Greyfrut suyu		
Portakal suyu ve	15-19 ¹⁰	70
Greyfrut suyu		
İki litre veya daha küçük	14.9-	16.9
kaplardaki saraplar		
(15 derecelik likör sarapları		
hariç)		
(10.000 hl. kontenjan)	AHB/hl ¹¹	75
Likör sarapları		
(250.000 hl. kontenjan)	13.3-23	70 ¹²
	ABH/hl.	

Buna istinaden Ortaklık Anlaşması ve ona dayanan protokollerde yer alan ve mal alis verileriyle ilgili Kıbrıs'ın yükümlülükleri de bu şekilde sıralanabilir (**Renksizbulut, 1982:22-24**).

1. Ek Protokole bağlı "A" ve "B" listelerinde yer alanlar hariç, AET kaynaklı malların Kıbrıs'a ithalinde 1.7.1978'den itibaren % 35 gümrük indirimi uygulanmaktadır.

Ortaklık Anlaşması'na göre ilk indirim 1.6.1973'te % 15 oranında yapıldı ve 1.6.1976'da % 25'e yükseltildi. Şimdi ise pamuklu dokuma dışında bütün Kıbrıs sanayi ürünleri, AB'ye gümrüksüz girmektedir.

2. Ek Protokole ekli "A" listesinde yer alan AB mallarına 1.7.1978'den itibaren % 20 gümrük indirimi uygulanmaktadır. Bu listede yer alan başlıca maddeler şunlardır :

Civcivler, dondurulmuş sebzeler, muz, kuru incir, kurutulmuş sebzeler, kuru üzüm, sert kabuklu meyveler, kurutulmuş meyveler, hububat unları, yer fıstığı, susam, sakız, iç yası, stearin, balık yağları, margarin, kakao tozu, makarna, şehriye ve benzerleri, bazı

⁹ Prelevman

¹⁰ Seker muhtevasına göre ilave vergi alınmaktadır.

¹¹ AHB: Avrupa Hesap Birimi ; hl: Hektolitre

¹² Referans fiyatına uyum şartı.

sebze konserveleri, asit sitrik, benzol, toluol ve solvent nafta, bazı petrol ürünleri (uçak benzini, v.s.), haserat öldürücü ilaçlar, kabaca yontulmuş ağaçlar, maden direkleri, demiryolu traversleri, ambalaj kağıtları ve kasıt torbalar, demir veya çelikten bazı borular, çiviler, alüminyum çubuk ve profiller, pisirme ve ısıtma cihazları, elektrik ocakları, fırın, ızgaralar, sofben ve su ısıtıcıları, beton karıştırma cihazları, v.s.

3. Ek Protokole ekli “B” listesinde yer alan AB mallarının Kıbrıs’a ithalinde, listede belirtilen oranlarda indirimli vergi uygulanması kabul edildi. Bu listede yer alan maddelerin başlıcaları şunlardır :

Jambon ve diğer domuz etleri, peynir ve çökelek, kahve ve kahve hülusalari, kekik, defne, safran ve sair baharat, etten ve sakatattan sucuk, tursular, bazı sebze konserveleri, kavrulmuş kuru yemişler, salçalar, lezzet ve çesni verici maddeler, sair gıda müstahzarları, alkolsüz içkiler, biralar, üzüm çirasi, saraplar, alkollü içkiler, sirkeler, tuz, sigaralar, boya, macun ve cilalar, tuvalet müstahzarları, bazı plastik mamulleri, kibritler, deriden giyim esyasi veya uçak seyahat esyasi, parke tahtaları ve diğer dogramacı mamulleri, kart-postallar, tebrik kartları, takvimler, bazı havlular, banyo halilari, danteller, işlemeler, bazı çoraplar, örme iç çamasırları ve örme giyim esyasi, gömlekler, pijamalar, mendiller, esarplar, kravatlar, korseler, battaniyeler, yatak çarsafları, masa örtüleri, mutfak bezleri, ayakkabılar, sapkalar, bazı seramik mamulleri, mücevherci esyasi, demir veya çelikten bazı borular, örgüler ve kafeslikler, kovalar, kasalar, adi madenlerden sise tigolari ve kapsüller, av tüfekleri için fisek ve mühimmat, mobilyalar, süpürgeler, oyuncaklar, düsmeler ve fermuarlar, sepetçi esyasi, sigara kutuları, sair kasıt ve mukavva mamulleri v.s.

Ortaklık Anlaşması gereğince AB kaynaklı mallara, gümrük tarifesi ve miktar kısıtlamaları bakımından en çok kayrılan ülke kuralı uygulanmaktadır. Keza, AB kaynaklı mallara, petrol ürünleri hariç, yeni miktar kısıtlaması uygulanmamaktadır.

Ortaklık Anlaşması’nda, korunma hükümleri diye bir bölüm mevcuttur. Buna göre korunma hükümleri şu şekilde ifade edilmektedirler(**Renksizbulut, 1982:23**).

Ortaklık Anlaşması’nin yürürlüğe girdiği tarihte, Kıbrıs’ta mevcut olmayan yeni bir imalat sanayiini kurmak ve gelişmesini desteklemek amacıyla, 1971 yılında AB çıkışlı ithalatın % 10’u ile sınırlı olmak kaydıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti, kaldırılan gümrük vergilerini yeniden koyabilir, onları arttırabilir veya yeni vergiler ihdas edebilir. Ancak, bu gümrük vergileri, % 20 veya istisnaî hallerde % 25’in üstündeki bir orana çıkamamaktadır.

Kıbrıs ekonomisinin bir faaliyet sektörünü veya dış malî istikrarını tehlikeye düşürecek ciddi bozukluklar ortaya çıkar veya Kıbrıs’ın bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması şeklinde güçlükler belirirse, Kıbrıs, gerekli korunma tedbirlerini alabilir.

Diğer taraftan, aynı sebeplerden dolayı, AB de gerekli korunma tedbirlerini alabilir veya ilgili üye devletleri, korunma tedbiri almakta yetkili kılabilir.

Bunun haricinde 15 Eylül 1977 tarihinde imzalanan Ortaklık Anlaması'na, Ek Protokol ile birlikte kaynak kurallarının yeniden tespiti ve idarî isbirliği usullerine ilişkin protokol, tanzim edilmiş bulunmaktadır. Burada tedavül belgelerinin usulüne uygun olarak verilmesi ve gerekse kaynak kurallarına ilişkin protokolün uygulanmasıyla ilgili gerekli tedbirlerin alınması hususunda, yetkili merci "*Birlik ve Kıbrıs*" olarak belirtildi. Eski Protokol'de ise "*Topluluk Ülkeleri ve Kıbrıs Cumhuriyeti*" deyimini kullanılmıştı. Böylece, kaynak kuralları konusunda ve tedavül belgelerinin verilmesinde, Kıbrıs Türk Toplumuna da dolaylı olarak yetki tanınmış olmaktadır. Fakat, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın (TAD) 432/92 sayılı ön karar prosedürü ile Kıbrıs Türkleri'ne verilen bu haklar hiçe sayıldı.

Bundan baska, Protokole ekli "*İzahat Notları*" başlığı tanımlanan bölümde, gemilere ilişkin 5 numaralı notunda "*Kıbrıs*" deyimini kullanıldı. Evvelki Protokol'de ise bunun yerine "*Kıbrıs Cumhuriyeti*" deyimini kullanılmaktaydı. Böylece, Kıbrıs Türk bölgesindeki limanlara kayıtlı gemilerle yapılan tasımlar da kaynak kuralları yönünden geçerli olabilecekti.

2. KIBRIS VE AET ISBIRLIGININ ESASLAR:

15 Eylül 1977 tarihinde imzalanan Ek Protokol'e göre AB ve Kıbrıs arasında pek çok konuda isbirliği yapılmasına karar verildi. Sekiz ana başlık altında toplanan isbirliğine ilişkin esaslar, şu şekilde ifade edilebilir (**Renksizbulut, 1982:27-31**).

2.1. Ekonomik Alt Yapı ve Üretim Gelistirilmesi:

Bu husus için özellikle sanayileşme ve tarım sektörünün modernizasyonu çerçevesinde, Kıbrıs tarafından girilecek çabalara Topluluğun da katılımı öngörülmektedir.

2.2. Kıbrıs İhraç Mallarının Pazarlanması ve Satışlarının Gelistirilmesi:

Toplulukla Kıbrıs arasında, bu mevzu ile ilgili isbirliği yapılması karara bağlandı.

2.3. Sanayi Üretim Gelistirilmesi:

Sınai üretim gelistirilmesi amacıyla, sanayi alanında aşağıdaki hususlarda isbirliği öngörülmektedir:

1. Sınai kalkınma programlarının gerçekleştirilmesine ilişkin projelere Topluluğun katılımının özendirilmesi;

2. Ortaklık Anlaşması'nın amacına uygun olarak sanayi alanında yeni ilişkilerin kurulmasını sağlamak için Kıbrıs'la Topluluğun ekonomi ve sanayi politikası sorumluları ve mütesebbisleri arasında, temas ve görüşmeler düzenlenmesi;

3. Kıbrıs'ın özel ihtiyaçlarına uygun teknolojik bilgilerden yararlanmasının kolaylaştırılması;

4. Pazarlara girişi engelleyebilecek tarife veya kontenjanlardan gayri engellerin kaldırılması;

5. Kıbrıs sanayisinin geliştirilmesi ve üretimin çeşitlendirilmesini özendirme ve özellikle, Topluluğa üye olan devletler ve Kıbrıs'ın sanayi işletmeleri ve müteşebbisleri arasında, yeni ticarî ve sınaî ilişkiler kurulması sağlanacaktır.

2.4. İlim, Teknoloji ve Çevre Korunması Alanında İsbirliği:

Bu konuda, üye devletler arasında ya da onlarla üçüncü ülkeler arasında uygulanan programların sonuçlarından, Kıbrıs'ın da yararlanabilmesi için olanak ve koşulları incelemeye hazır olduğunu, Topluluk, Ek Protokol'e eklenmiş olan bir mektupla belirtmiş bulunmaktadır.

2.5. Özel Yatırımın Özendirilmesi Hususunda İsbirliği:

Tarafların, karşılıklı çıkarlarına uygun olarak özel yatırımın özendirilmesi öngörülmektedir.

2.6. Ekonomik - Malî Durum ve Bunlarla İlgili Gelişmeler:

Bu husus hakkında, Anlaşmanın iyi işlemesi için gerekli olduğu ölçüde, karşılıklı bilgi değişimi öngörülmektedir.

2.7. Topluluğu'nun Para Yardımı Üzerine:

Topluluk, Malî Protokol'de yer alan koşullar çerçevesinde, Kıbrıs'ın kalkınmasını geliştirici projelerin finansmanına katılmayı kabul etti. Ayrıca taraflar, karşılıklı yarar getiren yatırımlara ve işbirliğine ilişkin mukavelelerin uygulanmasını kolaylaştırdılar.

2.8. Ortaklık Konseyi'nde İsbirliği ile İlgili Esasların Görüşülmesi:

Ortaklık Anlaşması'nın amaçlarının gerçekleştirilmesi için işbirliği esaslarının Ortaklık Konseyi'nde periyodik olarak görüşülmesi ve gerekli hususların saptanması öngörülmüş bulunmaktadır.

Kıbrıs ile AET arasında cereyan eden sıcak ilişkileri düzenleyen organlar ve işlevleri, şu şekilde ifade edilebilir.

a) Ortaklik Konseyi:

Anlasmanın iyi isleyisini sağlamak ve takip etmek amacıyla, bir Ortaklik Konseyi kuruldu. Konsey, ortaklığı ilgilendiren konuları görüşerek gerekli kararları almakta ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Taraflar, anlaşmanın iyi isleyisini sağlamak için Konsey dahilinde çalışmalarda bulunmaktadır.

Ortaklik Konseyi, bir yandan Kıbrıs Hükümeti (!) üyelerinden, bir yandan da AB Konseyi ve Komisyonu üyelerinden meydana gelmektedir. Fakat Ortaklik Konseyi'nde Kıbrıslı bir tek Türk yoktur. Dolayısıyla da Ortaklik Konseyi'nde, sözde Kıbrıs Hükümeti değil, Rum yönetimi bulunmaktadır (GKRY).

Konsey, yılda bir defa, ya da gerek görülen hallerde taraflardan birinin talebi üzerine toplanmakta ve kararlarını oybirliği ile almaktadır. Akit taraflar, Konsey'e sırası ile başkanlık ederler (**Renksizbulut, 1982:30**).

Konsey, görevlerinin ifasında kendisine yardımcı olabilecek her türlü komiteyi kurmaya tam yetkilidir.

b) Parlamentolar Arası İlişkiler:

Ortaklik Anlaşması'na ekli "*Ortak Bildiri'ye*" göre akit taraflar, Avrupa Parlamentosu ile Kıbrıs Parlamentosu (!) arasında temas ve işbirliğinin kolaylaştırılması için yararlı olabilecek her türlü önlemi almayı kararlaştırdılar (**Renksizbulut, 1982:31**).

c) Ayricalik Yapmama Kuralı:

Ortaklik Anlaşması'nın 5. maddesine göre akit taraflar arasındaki mal alış verişleri rejiminde, bir yandan AB üyesi devletler arasında, diğer yandan da "*Kıbrıs vatandaşları*" ya da "*Kıbrıs kurumları*" (**Renksizbulut, 1982:31**). arasında hiçbir şekilde ayrıcalık tanınmayacaktır. Ancak, tatbikatta bu kurala yeterince uyulduğu söylenemez. Nitekim, Ortaklik organlarında Kıbrıs Türk Toplumunu temsilcilerine yer verilmediği gibi mal alış verişlerine ait rejimi yeniden saptayan protokollerin ve ortaklıkla ilgili diğer hususların müzakeresi, yalnız Kıbrıs Rum Hükümeti temsilcileri ile yapıldı ve Türk Toplumunun istekleri, dikkate dahi alınmadı.

d) Malî Protokoller:

Bunun yanında, Kıbrıs'ın üretim kapasitesini artırmak ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla, Ortaklik Anlaşması uyarınca, AB'nin Kıbrıs'a malî protokoller çerçevesinde, malî yardımda (kredi, hibe) bulunması öngörüldü. Buna göre, malî protokol ve kapsamındaki hususlar, şu şekilde ifade edilebilir :

Kıbrıs ekonomisinin kalkınmasını geliştirmek amacıyla, Kıbrıs Hükümeti (!) ile AB arasında, 15 Eylül 1977 tarihinde bir Malî Protokol imzalandı ve 1 Ocak 1979 tarihinde yürürlüğe girdi.

Malî Protokole göre Topluluk, Kıbrıs'ın ekonomik ve sosyal kalkınmasına yararlı projelerin finansmanına, malî ve teknik işbirliği çerçevesinde katılmayı kabul ettiğini açıkladı (**Karlık, 1994:84; Almanac, 1992; Published, 1991:81-83**).

Protokoller	Topluluk Bütçesinden				
	Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Öz Kaynakları	Risk Sermayesi	Özel Şartlı	Hibe	Mil. ECU
1. Malî Pro. (1979-1983)	20.0	-	4.0	6.0	30.0
2. Malî Pro. (1984-1988)	28.0	-	6.0	10.0	44.0
3. Malî Pro. (1989-1993)	44.0	5.0	-	13.0	62.0

1979-1983 yılları arasındaki 5 yıllık dönemi kapsayan Birinci Malî Protokol uyarınca Topluluk, her iki toplumun yararına olacak projelerin finansmanı için yaklaşık 30 milyon ECU'yü (27.4 milyon dolar) tahsis etti.

Avrupa Yatırım Bankası kanalıyla verilecek olan kredilerde, faizlerin % 2'ye kadarının bağış fonundan karşılanması kabul edildi. Keza, teknik işbirliği giderleri de prensip olarak bağış yardımıyla karşılandı.

20 milyon ECU tutarındaki AYB kredisi, Kıbrıs ekonomisinin bünyesel değişimine yönelik alt yapı yatırımları ve özellikle sanayilemeye ve tarım sektörünün modernizasyonuna ilişkin yatırım projelerinin finansmanı için kullanıldı. Bu kredilerde süre, her projenin ekonomik ve malî karakterine göre saptandı. Kredi anlaşmasının imza tarihinde, Banka tarafından uygulanan cari faiz haddine tabi tutuldu.

4 milyon ECU tutarındaki özel şartlı kredi fonundan verilen krediler, 10 yıl ödemesiz, % 1 faizle 40 yıllık bir süre için verildi (**Renksizbulut, 3-1982:29**).

1 Ocak 1984'te yürürlüğe giren ve 1984-1988 yılları arasındaki 5 yıllık dönemi kapsayan İkinci Malî Protokol uyarınca, adanın bütünü için 44 milyon ECU (yaklaşık 42 milyon dolar) tahsis edildi. Bunun 28 milyon ECU'sü, AYB kaynaklarından, % 2 faizle verildi (**Karlık, 1990:80; EC News, II-4-1988:5**).

AB ile Kıbrıs arasında imzalanan İkinci Malî Protokol'ün süresi, 31 Aralık 1988'de sona erdi. Bu yüzden bir üçüncü protokol hususunda görüşmeler başlatıldı. Bu

protokol de öncekiler gibi adadaki iki halkın yararına olacak projelerin, finansmanına yardımcı olunması için tasarlanmıştır.

Komisyon, 1989-1993 dönemini kapsayan üçüncü protokolün miktar olarak saptanmasında, Akdeniz'in güneyindeki devletlerle yapılan üçüncü protokollerde uygulanan esasların kaale alınmasını arzu etmekteydi (**EC News, II-4-1988:4-5**). Zira, Topluluk, Akdeniz ülkeleriyle, daha önce imzalandığı anlaşmalara uygun olarak herhangi bir kuramsal yenilik getirmeyen ve Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasında, ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla, "*Yeni Akdeniz Politikası'ni*" (YAP) geliştirmisti (**Karluk, 1990:82**).

Ancak Birlik, Kıbrıs'la olan ilişkilerini kendine özgün yapı çerçevesinde değerlendirdiğinden, Kıbrıs'ı YAP'tan ayrı tuttu. Yani Komisyon, Güney Akdeniz ülkeleriyle yapıldığı gibi ödünç para verme sistemini kaldırıp, bunların yerine, kademeli biçimde bir gümrük birliğinin gerçekleştirilmesini hesaba katarak, Kıbrıs'taki küçük ve orta ölçekli işletmeler arasında, ortak girişimleri finanse edecek riskli sermaye yatırımlarını karşılama ve destekleme taraftarıdır. Bu vesile ile Birlik, teknik ve geri ödemesiz yardımlarını kapsayacak protokollerin imzalanmasına gayret etti (**EC News, II-4-1998:5**). Bundan hareketle Birlik, İkinci Malî Protokol'e 10 milyon ECU geri ödemesiz ve 6 milyon ECU'lük kısmını da özel şartlara istinaden, ödünç para verme yoluna gitti (**Karluk, 1990:84**).

Bunun haricinde yukarıda da ifade edildiği gibi, 1989-1993 dönemi kapsayan Üçüncü Malî Protokol 1989 yılında imzalanarak yürürlüğe girdi. 31 Aralık 1993 tarihinde sona eren Üçüncü Malî Protokol gereğince, Kıbrıs'a, 62 milyon ECU'lük (72.5 milyon dolar) bir yardım verildi¹³. Bu miktarın 44 milyon ECU'sü, % 1.5'lik faizle AYB tarafından borç verildi. Topluluk bütçesinden 13 milyon ECU'lük miktar ise karşılıksız olarak hibe edildi¹⁴. Hibe edilen bu miktar, Kıbrıs'ın tam üyeliği için gerekli olacak malî ve teknik uyumun sağlanması amacıyla kullanıldı¹⁵.

Bütün bunlardan sonra, AB'nin malî anlaşmalar çerçevesinde, Kıbrıs'a verdiği miktarın yekunu ise şu şekildedir :

1979-1993 yılları arasında gerçekleştirilen bu yardımların toplamı, 136 milyon ECU'dür. Bunun 29 milyon ECU'sü karşılıksız hibe, 10 milyon ECU'sü özel şartlı ve 5 milyon ECU'sü ise risk sermayesinin yeniden tanzimi için verildi. 92 milyon ECU'lük başka bir miktar ise düşük faizle, uzun vadeli geriye ödemeli olarak tahsis edildi¹⁶.

¹³ Protocol on Financial and Technical Cooperation Between The European Economic Community and The Republic Cyprus, 2. md.

ibid, 1. (a), (b) md. ve 2. (a) md.

¹⁴ ibid. Protokolün dibâçesinde mevcuttur.

¹⁵ Bu husus, ileriki bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

¹⁶ GKRY denmesi daha doğrudur (Soyalp Tamçelik).

2.9. Kredilerden Yararlanabilecek Olanlar :

Malî Protokol'de yer alan kredi ve yardımlar, Kıbrıs Devleti (!) veya uygun görülecek Kıbrıs kamu kuruluşları (!) aracılığıyla verilmektedir.

Krediler, projelerin ekonomik ve malî özelliklerine ve Toplumun onayıyla verilmektedir. Buna karşın, malî ve teknik yardımlardan, kimlerin yararlanabileceği Malî Protokol'de şu şekilde belirlenmiştir :

a. Genellikle Kıbrıs Devleti (!)¹⁷ ;

b. Kıbrıs Devleti'nin teyidiyle (!) onaylanan proje ve işler, aşağıda ifade edilen kuruluşlar tarafından kullanılmaktadır.

b.1. Kıbrıs'ın kalkınması ile ilgili “*kamu kuruluşları*”;

b.2. Kıbrıs'ın ekonomik ve sosyal kalkınması için çalışan “*özel kuruluşlar*”;

b.3. Sınai ve ticari işletmecilik usullerine göre faaliyet gösteren ve Kıbrıs kanunlarına (!) göre, “*sirket veya firma olarak kurulmuş bulunan teşebbüsler*”;

b.4. Kıbrıs vatandaşı olan (!) “*üretici grupları*” ya da böyle bir grup yoksa “*üreticilerin kendileri*”.

b.5. Teknik işbirliği çerçevesinde yetistirmek üzere Kıbrıs tarafından gönderilecek olan “*stajyerler ve burslular*” (**Renksizbulut, 3-1982:29**).

Malî Protokol'de de belirtildiği üzere Toplum ve Kıbrıs tarafından, malî ve teknik işbirliğinin özel hedefleri doğrultusunda, Kıbrıs'ın kalkınma planının öncelikleri göz önünde tutularak, hayata geçirilmesi karara bağlandı.

Bugün olduğu gibi Birlik, Kıbrıs Devleti (!) ve talep sahipleri ile işbirliği yaparak, malî yardım taleplerini, adı zikredilen hedefler doğrultusunda değerlendirmektedir.

Kıbrıs Devleti'nden (!) başka bir şahsa veya kuruluşa kredi verilmesi halinde, kredinin verilme koşulu olarak “*Kıbrıs Devletince garanti*” edilmesi ya da yeterli sayılacak başka garantiler gösterilmesi istenmektedir. Bununla birlikte malî ve teknik işbirliği sonuçlarının, Ortaklık Konseyi tarafından her yıl incelenmesi kararlaştırıldı.

Yukarıda belirtildiği üzere, Malî Protokol hükümlerine göre krediler, Kıbrıs Devleti'ne (!), ya da onun garantisi altında ve onun onaylayacağı projeler için diğer kuruluş ve şahıslara verilmektedir. Ayrıca, kredilerin verilmesinde *Kıbrıs Kalkınma Planı'nın* önceliklerinin göz önünde tutulması gerekmektedir (**Renksizbulut, 3-1982:30**).

Toplum, Kıbrıs Devleti'nin (!) temsilcisi olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımakta, buna karşın KKTC veya Türk Toplumunu, resmî muhatap olarak kabul etmemektedir.

Nitekim, bugüne kadar geçen süre zarfında, Kıbrıs Türk Toplumunu temsilcileri ile yapılan gayri resmî temaslarda, AB Komisyonu'nun, Kıbrıslı Türkler tarafından verilen proje ve talepleri, herhangi bir olumlu işlem yaptığı görülmemiştir (**Renksizbulut, 3-**

1982:30; Gazioglu, 1986:105-106). Buna karsilik, Rum tarafinin sundugu proje ve talepler, ciddiyle ele alinarak sonuclandirildi. Buna istinaden AB'nin, Malî Protokol çerçevesi içerisinde, GKRY ve KKTC'ne yaptigi yardımlar, su sekildedir :

Birinci Malî Protokol'ün 24 milyon ECU'sü Rum tarafina, 6 milyon ECU'sü ise Türk tarafina tahsis edildi (Tamami 30 milyon ECU idi).

AB, İkinci Malî Protokol'ün her iki toplumun yararina olmadigi iddiasi ile Türk tarafinin sunmus oldugu projeleri tamamiyla reddetti. Buna karsin kredinin nerdeyse tamamini Rum tarafina verdi. 44 milyon ECU'lük yardım, 38.87 milyon ECU'sü Rumlar tarafından, 1.13 milyon ECU'lük tutari da Türkler tarafından harcandı.

AB, Üçüncü Malî Protokol çerçevesinde, 62 milyon ECU'lük yardım, % 18.4'lük bölümünü, ki bu 11.4 milyon ECU'dür, Türk tarafina, kalanini da, ki bu 50.6 milyon ECU'lük bir kismidir, Rumlara tahsis etti (**ÜKV, 56; Almanac, 1992:82-83**). Lakin, bu çerçevede Birlik tarafından, KKTC'ye teklif edilen yaklaşık 5 milyon dolarlık yardım, KKTC Hükümeti tarafından reddedildi. Çünkü, Birlik yardımlarının, GKRY tasarrufundan geçerek verilecegi karara bağlandı. Bu karar, Kıbrıs Türkleri için siyasî yönden oldukça tehlikeli idi. Çünkü, Türk tarafı, GKRY'ni, resmî Kıbrıs Hükümeti olarak kabul etmek zorunda kalacaktı. Dolayısıyla KKTC, AB'nin kendisine verdiği yardımı kabul etmedi¹⁸.

Bundan da anlaşılabileceği üzere, Kıbrıs meselesi halledilmediği sürece, mevcut şartlara göre Türk toplumunun Malî Protokol'deki kredi ve yardımlardan yararlanabilmesi mümkün değildir. Buna karsin, Rum tarafinin sundugu proje ve talepler, ciddiyle ele alınıp hayata geçirildi. Misal olarak, Dikelya Termik Santrali'ne 60 MW gücündeki iki ünite eklenmesi için 12 milyon ECU'lük¹⁹ kredi açılmış olması gösterilebilir.

II. KIBRIS RUM YÖNETİMİ İLE AVRUPA BIRLIGI ARASINDA

YAPILANGÜMRÜK BIRLIGI ANLAMASI:

Daha önce de ifade edildiği gibi Ortaklık Anlaması'nın birinci dönemi, bes yıl sonunda 30 Haziran 1977 tarihinde resmen tamamlanmakla birlikte adadaki siyasî durum nedeniyle, 1984 yılına kadar yıllık temditlerle yürürlükte kaldı.

Yunanistan'ın AB Bakanlar Konseyi dönem başkanlığı sırasında, Ortaklık Anlaması'nın 2. maddesinin 3. paragrafına atıf yapılarak, Birlik ile Kıbrıs arasında bir gümrük birliği kurulması hususunda müzakereler başlatıldı. Böylece, Kıbrıs ile AB

Bilindiği gibi daha önceki yardımlar, BM Kalkınma Programı ve Uluslararası Kızılhaç Teskilati tarafından dağıtılmakta idi.

¹⁸ 15 yıl vadeli, % 11 faizle, geri ödemeli; (Renksizbulut: op.cit., s.30; Ahmet C.Gazioglu: op.cit., s.104-105; The Almanac of Cyprus, s.81).

¹⁹ Bu husus daha sonraki bir bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

iliskilerinde yeni bir boyut kazandırılmış oldu. Zira, Birlik, 19 Aralık 1972 tarihinde Kıbrıs ile Ortaklık Anlaşması imzalanırken, taraflar arasında bir “*gümrük birliğinin*” kurulması öngörmekteydi. Lakin, Kıbrıs Türk Toplumunu temsilcileri, Ortaklık Anlaşması'nın 5. maddesi uyarınca müzakerelere katılmak istediye de ancak Birlik yetkilileri ile gayri resmî nitelikte görüşmeler yaparak, kendi görüşlerini ifade edebildiler. Bu şartlar altında, Birlik ile yalnızca Rum kesiminin (GKRY) yer aldığı, sözde Kıbrıs Hükümeti arasında, 22 Mayıs 1977 tarihinde imzalanan “*AET-Kıbrıs Gümrük Birliği Antlaşması*”, 1 Ocak 1988 tarihinde resmen yürürlüğe girdi (**ÜKV, 56-57;Gazioglu, 1986:104;Almanac, 1990:80-82**). Fakat Topluluğun Kıbrıs'la 1 Haziran 1973'te yürürlüğe giren Anlaşma'yla, 30 Haziran 1977 tarihine kadar birinci asama, izleyen beş yıl içinde ikinci aşaması ve bu sürenin sonunda, gümrük birliğinin kurulması kararlaştırılmıştı. Ortaklığın birinci aşaması, 1977'den sonra çeşitli protokoller ile uzatıldı. İkinci aşama, ancak 19 Ekim 1986'da imzalanıp, 26 Aralık 1987'de yürürlüğe giren Protokol'le, ancak 1 Ocak 1988 tarihinde başlayabildi. Bunun haricinde, Kıbrıs'ın, AET'yle tam olarak gümrük birliğini gerçekleştirilebilmesi için bu tarihten, 15 yıl gibi bir süre geçmesi gerekmektedir (**Karluk, 1990:20,80**).

Bundan hareketle AB, Kıbrıs'la olan ekonomik münasebetlerinin muhtelif engellere takılmasını önlemek gayesi ile Kıbrıs ile arasında Gümrük Birliği Anlaşması imzaladı. Buna istinaden Gümrük Birliği Anlaşması, Ortaklık Anlaşması'nda öngörülen ikinci döneme geçişte uygulanacak hükümleri ve prosedürleri öngörmektedir. Birinci maddede yer alan ve anlaşma uyarınca belirlenen ikinci dönem, ilki 10, ikincisi de 5 yıl sürecek, iki aşamadan oluşmaktadır.

Roma Antlaşması'nda belirtildiği gibi Kıbrıs ile AET arasında olan mense kuralı prensibine uyulması şartıyla, malların serbest dolaşımı sağlandı (madde 2). “*Erkek ve çocuk dış giyim ürünleri*” mense kuralı şartından istisna edilirken, daha başka istisnalar için yapılacak talepler Ortaklık Konseyi tarafından birinci aşamanın başlarında incelenerek, bu tür istisnalar yine birinci aşamanın sonunda, tamamen kaldırıldı (madde 4) (**Renksizbulut, 1982:57**). Kıbrıslı Rumların gerek daha iyi ulaşım imkanlarına sahip olması, gerekse Kıbrıslı Türklere karşı ekonomik ambargo uygulaması, Birlik kotalarını çabucak doldurmasına neden oldu. İşte bu yeni hüküm, dezavantajlı duruma düşen Kıbrıslı Türkler açısından olumlu bir gelişme olarak görülebilir.

Birlik, tarım sektöründe de Kıbrıs'a bazı tavizler verdi. Taze patates, sofralık üzüm, kuru üzüm, yas üzümünden sarap gibi tarım ürünleri üzerindeki yıllık kotaların arttırılması ve portakal, limon, sofralık üzüm, siselenmemiş sarap ve Kıbrıs likörü gibi ürünlere, 1990 yılından itibaren yalnızca referans fiyat uygulanmasına tabi tutuldular (**Renksizbulut, 1982:57-58;Karluk, 1990:80**). Bu tavizler, KKTC'nin, Topluluğa tarım ürünleri ihracatı üzerinde olumlu etkiler yaptı. Taa ki, 1994 yılında, TAD'ın kabul ettiği 432/92 sayılı ön karar prosedürüne kadar...²⁰

Gümrük Birliği Anlaşması uyarınca, Kıbrıs tarafından, sanayi ve bazı tarım ürünleri üzerindeki gümrük ve ek etkili vergiler, aşamalı olarak kaldırıldı. Böylece

Ortak Gümrük Tarifesi'ne (OGT) uyum saglandı. Uygulanan indirimler, 1 Ocak 1986 tarihinden itibaren geçerli olan oranlara istinaden, bu yükümlülükler, basta bazı ürünler olmak üzere rekabet gücü zayıf olan bazı malların, daha düşük oranlarda ve daha uzun dönemlerde yerine getirilmesi kararlaştırıldı (**Renksizbulut, 1982:58;EC News, 14-1987:6**).

Anlaşmada, Kıbrıs'ın lehine bir koruma hükmü olarak Ortaklık Konseyi'nde gerekli çalışmalarda bulunduktan sonra Kıbrıs'ın, Toplulukla yaptığı ithalatın % 15'i üzerindeki gümrük vergilerini % 20'ye, istisnâî şartlarda da % 25'e kadar yükseltebilmesi sarta bağlandı. Diğer taraftan da Kıbrıs'ın OGT'ye uyum konusunda şöyle bir yöntem izlendi: Kıbrıs'ın, 1 Ocak 1986'da geçerli gümrük vergileri ile OGT arasındaki farkın % 15'ten daha düşük olduğu ürünler için OGT'ye uyum derhal sağlanacak, bu farkın % 15'ten daha yüksek olduğu ürünler için ise OGT'ye uyumda gümrük vergileri aşamalı olarak indirilecekti.

Ortaklığın bu ikinci döneminde, birinci asamadan ikinci asamaya geçişinde, otomatik olmayıp, Ortaklık Konseyi tarafından karar verilecekti. İkinci asamada, tarım ürünlerinin geri kalan kısmında serbest dolaşımın sağlanmasını belirleyecek Toplulugun, "*Ortak Tarım Politikası'ni*" uygulamak için gerekli mekanizmaları yürürlüğe koyacaktı.

Bunun yanı sıra Gümrük Birliği Antlaşması'nın 32. maddesinde, her iki tarafın temsilcilerinin yer alacağı ve başkanlığın iki taraf arasında rotasyon usulüne göre yürütüleceği bir "*Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Komitesi'nin*" kurulması öngörüldü. Kıbrıs Türkleri'nin bu Komite'de bir temsilci bulundurma isteginin reddedilmesi, Ortaklık Antlaşması'nın iki toplum arasında ayrımcılık yapmamasını öngören 5. maddesinin açıkça ihlalini gösteren bir başka örnektir. Buna, Toplulugun Kıbrıs'a malî protokoller çerçevesinde yapmaya devam edeceği yardımlarla ilgili müzakerelere, Kıbrıs Türk tarafının katılmasının engellenmesini de eklemek gerekmektedir.

Bütün bunlara rağmen GKRY, AB ile gümrük birliğine giderken, yapısal uyum açısından büyük zorluklar çekmektedir. Toplulugun, özellikle önem verdiği Ortak Tarım Politikası'na, hızlı bir şekilde uyum sağlayamayan GKRY, topluluktan bazı ayrıcalıklar istemektedir. Bu sebeple GKRY, yerli mamulleri korumak amacıyla, üçüncü ülkelerden yapılmakta olan ithalata, daha yüksek gümrük vergisi uygulamak için AB'ye müracaat etti. Rum taleplerine karşın, Toplulugun müspet bir tutum takinmediği görülmektedir. Zira, Topluluk, GKRY'nin, Ortak Tarım Politikası'na uyum sağlayabilmesi için gerekli olan her türlü sorumluluğu üstlendiğini belirtmektedir.

KAYNAKLAR

- ACAR Irfan C., (1993), **Dis Politika**, Ankara.
- AIKIN Cemal., (1987), “**Turkish Republic of Northern Cyprus-EC Relations**”, **The Middle East and Eastern Mediterranean; Reecat Economic and Political Development**, Girne.
- ALASYA Halil F., “Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Hukukî Statüsü”, **Kıbrıs Mektubu**, Sayı:2, Kasım 1987.
- ARAT Tugrul., (1993), **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, Ankara.
- ARMAOĞLU Fahir., (1989), **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980**, Türkiye İis Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- ARMAOĞLU F., (1991), **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1980-1990)**, C.II, Türkiye İis Bankası Yayınları, Ankara.
- ARMAOĞLU F., “KKTC-Türkiye İttifakı”, **Tercüman Gazetesi**, 3 Ekim 1990.
- ARMAOĞLU Fahir., “KKTC-Türkiye İttifakı”, **Tercüman Gazetesi**, 3 Ekim 1990.
- ARSAVA Aysel Füsün., (1990), **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara.
- ARSAVA A.Füsün., (1989), **Roma Antlaşmasında Önkara Prosedürü ve Bu Prosedür Çerçevesinde Doğan Sorunlar**, Ankara.
- BİRAND Mehmet Ali., “Essen’de Ankara, Atina ve Kıbrıs Konuşuluyor”, **Sabah Gazetesi**, 9 Aralık 1994.
- ELEKDAG Sükrü., “Denktas ve Montreux Kapandı”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Temmuz 1997.
- GAZIOĞLU Ahmet C., “AET’ye Tam Üyelik ve Megali İdea’ya Yeni bir Kilif”, **Kıbrıs Sorunu ve Bağımsızlığı**, Lefkosa, 1986.
- GÜLEN Alaeddin., (1998), **Bellekte Kalanlar**, (basıldığı yer ve matbaa adı yok).
- GÜREL Sükrü S., (1993), **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara.
- Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri - 15 Kasım 1999**, (2000), Avrupa Birliği Derneği Yayınları, Ankara.
- KARLUK Ridvan., (1994), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Eskişehir.
- Kıbrıs Sorunu Gelismeler ve Görüşler**, (1990), Haz: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar (Sisa), İstanbul.
- LÜLE Zeynel., “Avrupa’dan Set Kıbrıs Raporu”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Eylül 2001.
- LÜLE Zeynel., “AP’den Kıbrıs Ültimatı”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Eylül 2001.
- MANDELSON Maurice : (1997), “**The Application of The Republic of Cyprus to Join The European Union**”, London.
- MANISALI Erol., “Gümrük Birliği Yunan Vetosu, Kıbrıs ve Ege”, **Türkiye Günlüğü**, S:32, Ocak-Subat 1995.

- MANISALI Erol., “Kıbrıs'ta Yarın Barış Sağlamak İstiyorsak, Gerçekleri Bugün Görmeliyiz”, **Milliyet Gazetesi**, 17 Ekim 1992.
- ÖZGÖKER C. Uğur., “Türkiye-Avrupa Topluluğu İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu”, Bülten, **Türk Demokrasi Vakfı Yayın Organı**, IX (Nisan 1991).
- RENKSİZBULUT Mustafa., “AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri (3)”, **İktisadî Kalkınma Vakfı Dergisi**, II/XV Mayıs 1982.
- RENKSİZBULUT Mustafa., “AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri (2)”, **İktisadî Kalkınma Vakfı Dergisi**, II/XIV Nisan 1982.
- RENKSİZBULUT Mustafa., “AET-Kıbrıs Ortaklık İlişkileri(1)”, **İktisadî Kalkınma Vakfı Dergisi**, II/XIII (Mart 1982).
- ROSSIDOU Maria - LASONOS Tinos., : “İlk Attila Etek Giyiyordu”, **Diefnis Sosyalismos**, Lefkosa, Temmuz -Ağustos 1991.
- SAMI Kohen., “Kıbrıs Artık Dünya Gündeminde” : **Milliyet Gazetesi**, 25 Haziran 1997.
- SOYSAL Mümtaz., “Diyet”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Mart 1995.
- TAMKOÇ Metin., “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Devletler Hukuku Yönünden Statüsü,” **A.Ü.S.B.F.D.**, XL (Ocak-Aralık 1985), No:1-4.
- TAMÇELİK Soyalp., “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB Üyelğine Başvurusu ve Uluslararası Hukuk”, **KKTC Cumhurbaşkanlığı'na Sunulan Rapor**, 21.01.1998.
- TAMÇELİK Soyalp., “K.K.T.C. Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş'ın Kıbrıs Meselesinde Vizyon”, **Bilge**, (1997 Kis) 11.
- TAMÇELİK Soyalp., “Kıbrıs Meselesi ile İlgili Tespitler ve Öneriler”, **Bilge**, (Yaz 1997) S.17.
- TAMÇELİK Soyalp., (1997), **Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin KKTC'ye İktisadî, Siyasî ve Hukukî Tesirleri**, İzmir.
- TINÇFeraî., “Ege'de, ABD'ye Yeni Rol”, **Hürriyet Gazetesi**, 2 Eylül 2001.
- TINÇFeraî., “Sagduyulu Bir Ses”, **Hürriyet Gazetesi**, 9 Eylül 2001.
- TINÇFeraî., “Denktas, Bu Kez Haklı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Eylül 2001.
- TOLUNER Sevin, (1984), **Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi (Yer ve Kisiler Bakımından Çerçevesi ve Niteliği)**, 3. Baskı, İstanbul.
- Türkiye-AB İlişkileri**, (1995), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara. Türkiye ile Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları, **Dünya Ekonomi-Politika**, Mart 1995.
- YURTTAS Sükrü., (1989), **Avrupa Topluluğu Hukuku**, İstanbul.
- “Papandreu: Birakin da Kıbrıs AB'ye Girsin”, **Sabah Gazetesi**, 24 Mayıs 2001.
- “Çiller Dün Suskundu”: **Sabah Gazetesi**, 23 Haziran 1997.
- “Kıbrıs'la Entegrasyonda İlk Adım”, **Hürriyet Gazetesi**, 26 Eylül 1994.
- “Ankara'dan AP'ye Kıbrıs Uyarısı”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Eylül 2001.
- “Kıbrıs'a Kadife Bosanma”, **Hürriyet Gazetesi**, 29 Mayıs 2001.
- “Kritik Bir Soru: Bedel Kıbrıs mı?”, **Hürriyet Gazetesi**, 6 Mart 1995.

- “T.C.’ye Kıbrıs Pazarlığı Teklif Edildi”, **Kıbrıs Gazetesi**, 3 Şubat 1995, s.4; “Kritik Bir Soru: Bedel Kıbrıs mı?” **Hürriyet Gazetesi**, 6 Mart 1995.
- “Avrupa’ya Çifte Uyarı”, **Hürriyet Gazetesi**, 30 Mayıs 2001.
- “İngiltere’den Ambargo”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Kasım 1994.
- “AB, Türkiye’yi Atladı”, **Milliyet Gazetesi**, 26 Haziran 1994.
- “Güvenlik Konseyi, Gali Raporunu Ele Alıyor”, **Kıbrıs Gazetesi Özel Arsivi**, Lefkosa, 10 Nisan 1992.
- “Rumlar, Heinze Raporunu Çürütme Telasında”, **Kıbrıs Gazetesi**, 26 Ekim 1997, Sayı 2962.
- EC News Avrupa Toplulukları Komisyonu Türkiye Temsilcisi**, II/4 (28 Ekim 1988).
- EC News**, I/4 (11 Aralık 1987).
- EC News**, VII/14 (9 Temmuz 1993).
- EC News**, IX/9 (8 Temmuz 1994).
- Commission Opinion on The Application by Republic of Cyprus For Membership of 30 June 1990.**
- Proceedings of The Court of Justice and The Court of First Instance of European Communities.**
- Europe Agence Internationale: “**Only Export Certificates Issued by The Republic of Cyprus May Be Accepted by Member States**”, No: 6267, 6 July 1994.
- Europe Agence International: “**Mr Denktash Over Accession to The EU**”, No:6353, 9 November 1994.
- Europe Agence Internationale, **No.6267.**
- U.N. Security Council Resolutions on Cyprus** 649 (1990) of 12 March 1990.
- “Helsinki Zirvesi’nin Türkiye’yi İlgilendiren 4-9 ve 12. Maddeleri”, **Türkiye-Avrupa Birliği Derneği Bülteni**, Sayı:18, (Mart-2000), Ankara.
- “Ruling on Cypriot Import Certificates”, **Financial Times**, 12 July 1994.
- U.N. Security Council Resolution** 649 (1990) of 12 March 1990, 1. ve 3. maddeler.
- The Almanac of Cyprus 1992**, Published by The Press and Information Office, Republic of Cyprus, Nicosia, 1991.
- Türkiye Cumhuriyeti Disisleri Bakanlığı 18 Eylül 1990 tarihli bülteni**; KKTC, ÜKV Yay.
- KKTC Basbakanlık Devlet Planlama Örgütü.**
- KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş ile 26.06.1999 tarihinde yapılan mülakat.**